

**รูปแบบการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้หมอลำ
 บ้านโนนค้อโดยเครือข่ายศูนย์ดำรงมรดกอีสาน สํารองเรื่องประพันธ์**

The Molam Learning Process Used at Ban Non Kho

Conducted by the Samrongrueangraphan Issan Heritage Maintenance Center

ทองพูน ภูสิม¹ วิมลมาศ ปฐมวนิชกุล² ศักดิ์พงษ์ หอมหวล³ และทรงศักดิ์ จีระสมบัติ⁴

Thongphun phusim¹, Vimonmas Phatomvanichakul², Sakphong Homhual³
 and Thongsak Jerasombat⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ หมอลำบ้านโนนค้อโดยเครือข่ายศูนย์ดำรงมรดกอีสาน สํารองเรื่องประพันธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ออกแบบโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และประยุกต์ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เป็นฐานในการขับเคลื่อนนวัตกรรม โดยกำหนดขอบเขตการวิจัย 3 ด้าน 1) ด้านพื้นที่วิจัย ได้แก่ จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดกาฬสินธุ์ และศูนย์ดำรงมรดกอีสานสํารอง เรื่องประพันธ์ 2) ด้านระยะเวลาในการวิจัย พ.ศ. 2555-2556 3) ด้านกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูภูมิปัญญา หมอลำในเครือข่ายหมอลำศูนย์ดำรงมรดกอีสานสํารอง เรื่องประพันธ์ จำนวน 15 คน กลุ่มเจาะจง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองและนักเรียน โรงเรียนบ้านลี้มกบ โรงเรียนบ้านดอนกลอยโนนชาด (พิลาศอุปถัมภ์) โรงเรียนบ้านคอกม้า ในปีการศึกษา 2555 จำนวน 127 คน กลุ่มสมัครใจ ได้แก่ เด็ก เยาวชน ผู้ปกครองจากบ้านโนนค้อ หมู่ 6 หมู่ 14 จังหวัดมหาสารคาม และบุคคลที่สนใจทั่วไปในจังหวัดมหาสารคามและกาฬสินธุ์ จำนวน 28 คน เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลในภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบบันทึกการประชุม ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า

1. ได้รูปแบบการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้หมอลำโดยเครือข่ายศูนย์ดำรงมรดกอีสาน สํารองเรื่องประพันธ์ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 การขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับสถานศึกษาหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่สนใจ รูปแบบที่ 2 การขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้สนใจ

2. ผลจากการขับเคลื่อนรูปแบบทั้งสองรูปแบบทำให้เด็กและเยาวชนที่ได้รับการฝึกทักษะหมอลำจากศูนย์เครือข่ายศูนย์ดำรงมรดกอีสานสํารอง เรื่องประพันธ์ เกิดทักษะหมอลำ ที่พร้อมทั้ง กาย วาจา และใจ เป็นคนดี มีปัญญา มีความรู้คู่คุณธรรม เห็นคุณค่าและเป็น ผู้สืบสานภูมิปัญญาหมอลำให้คงอยู่ สามารถนำไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวันและในอนาคตได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ : รูปแบบ ; กระบวนการเรียนรู้ ; หมอลำบ้านโนนค้อ ; เครือข่าย ; ศูนย์ดำรงมรดกอีสาน สํารองเรื่องประพันธ์

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
² ป.ด. (การศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
³ ป.ด. (การศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น) อาจารย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
⁴ ป.ด. (การบริหารการศึกษา) อาจารย์ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 รับผิดชอบ 21 ตุลาคม 2556 รับลงพิมพ์ 17 ธันวาคม 2556

ABSTRACT

The purpose of this research was to examine the Molam Learning Process used at Ban Non Kho conducted by the Samrongrueangpraphan Issan Heritage Maintenance Center. The study was qualitative research, designed by using participatory methodology. Also, community based research methodology was applied to the innovation. Three aspects of the research scope were determined: 1) The research area included Maha Sarakham and Kalasin provinces and the Samrongrueangpraphan Issan Heritage Maintenance Center; 2) the research duration was 2012-2013; 3) the focus group consisted of fifteen molam (Issan singing-style) wisdom teachers from the Samrongrueangpraphan Issan Heritage Maintenance Center, and the purposive group consisted of 127 administrators, teachers, parents, and students at Ban Somkop School, Ban Don-kloi Nonchat (Phlat Uppatham) school, and Khok Ma School in the 2012 academic year; and the voluntary group consisted of twenty-eight children, young people, and parents from Ban Nan kho, Mu (clusters) six and fourteen in Maha Sarakham province, and interested people in Maha Sarakham and Kalasin provinces; documentary data and field data were collected. The instruments used for collecting data were an interview form, an observation form, and a form for taking notes during a meeting. The collected data was checked using the triangulation technique.

The results of research were as follows:

1. Two models of conducting the learning process at Ban Non Kho through the Samrongrueangpraphan Issan Heritage Maintenance Center were obtained: Model 1 was the practice of the learning process for different interested educational institutions or agencies. Model 2 was the practice of the learning process for interested people.

2. The results of conducting both of the models with children and young people who received Molam skills training showed that these people were ready in their bodies, speech, and minds. They were good citizens with intelligence, knowledge, and morality; they appreciated Molam and were able to retain their skills in Molam. They could apply their skills and knowledge to joyfully solve different problems in daily life and in the future.

Keywords : Learning Process ; Ban Non Kho ; Heritage Maintenance Center

บทนำ

การพัฒนาในระยะแผนพัฒนา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแส การเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญและซับซ้อนมากยิ่งขึ้นจึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชนให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ในอดีตประเทศไทยนั้น มีวัฒนธรรมที่ละเอียดอ่อน สวยงาม และ ประณีต ที่คอยหล่อหลอมเด็กไทยในเชิงการกำหนดคุณค่าการ เป็นผู้สืบทอดทางศาสนา วัฒนธรรม มีกระบวนการทางสังคมที่

ขัดเกลาคุณลักษณะของเด็กไทยจนเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ปัจจุบันความมั่งคั่งและคุณค่าของสังคมไทยและตัวเด็กไทย จำนวนมากเริ่มฝูกร่อน กำลังถูกสังคมแบบใหม่ หล่อหลอมให้ เกิดพฤติกรรมและจิตวิญญาณใหม่กับเด็กไทย และยิ่งรุนแรง หนักขึ้น เช่นปัญหาเสพติด เพศเสรี วัตถุนิยม ความรุนแรงใน พฤติกรรมและอารมณ์ ฯลฯ การจะก้าวผ่านวิกฤต จำเป็นต้องมี รูปแบบหรือนวัตกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หรือท้องถิ่น ต้องอาศัยกระบวนการทัศน์ใหม่ โดยเฉพาะภูมิปัญญา ท้องถิ่น (Local wisdom) เพื่อนำมาเป็นแนวทางออกแบบการ

พัฒนาท้องถิ่น (อภิชาติ ดำดี. 2552 : 2)

จากแนวคิดข้างต้นการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับเด็กและเยาวชนจึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นในสังคมปัจจุบัน การถ่ายทอดภูมิปัญญาของสังคมอีสาน แนวความเชื่อหรือวิถีชีวิตของคนอีสาน จะถูกส่งผ่านทางกลอนลำ ซึ่งถือว่าหมอลำมีคุณค่ากับการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของคนในภาคอีสานมาทุกยุคทุกสมัย หมอลำจึงมีบทบาทเป็นผู้นำทางความคิดของคนในท้องถิ่น และทำหน้าที่เป็นตัวประสานเพื่อให้ความรู้ สร้างเจตคติ จิตสำนึกที่ดีให้กับคนในสังคม หมอลำจึง ถูกนำไปเป็นสื่อเพื่อสร้างและขัดเกลาจิตใจของคนในสังคม โดยปราชญ์หรือภูมิปัญญาที่มีความรู้ด้านหมอลำให้คนในสังคมอีสานได้เกิดการซึมซับ คติ ความเชื่อ หรือเจตคติที่ดีตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา (น้ำใจ อุทราช. 2553 : 1-3)

จากความสำคัญดังกล่าว การเรียนรู้ทักษะหมอลำจากครูภูมิปัญญาหมอลำจึงถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชนให้มีการปรับตัวเข้ากับสังคมในยุคปัจจุบัน การเรียนรู้จำเป็นต้องเรียนรู้จากแหล่งหรือพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับของคนทั้งในอดีตและปัจจุบัน บ้านโนนค้อ เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นหมู่บ้านหมอลำที่มีชื่อเสียงด้านหมอลำ จากการลงพื้นที่วิจัยเพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยของคณะอาจารย์และนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ร่วมกับปราชญ์ภูมิปัญญาหมอลำ ตัวแทนชุมชน พบว่าบ้านโนนค้อมีประวัติความเป็นมาด้านหมอลำมายาวนาน หมอลำมีคุณค่าแก่การรักษาให้คงอยู่ โดยเฉพาะการลำในทำนอง กาลสินธุ์- สารคาม ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์และกำลังจะสูญหายไปจากจังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดกาฬสินธุ์

จากคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาหมอลำดังกล่าวจำเป็นต้องมีวิธีการ กระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาหมอลำที่เหมาะสม เพื่อให้ภูมิปัญญาหมอลำคงอยู่ ผู้วิจัยเห็นว่รูปแบบการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้หมอลำบ้านโนนค้อผ่านครูภูมิปัญญาหมอลำศูนย์ดำรงธรรมต.อ.สารคาม สารคาม ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงพื้นที่ด้วยเครือข่ายความร่วมมือทางสังคม จึงถือเป็นนวัตกรรมหนึ่งที่เกิดจากการจัดการความรู้ซึ่งจะนำไปสู่การสืบทอด การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการเสริมสร้างและพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนสอดคล้องกับยุทธศาสตร์แผน

พัฒนาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ที่ต้องการให้คนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเรื่องการศึกษา ทักษะการทำงาน และการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญในการดำรงชีวิตและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้หมอลำบ้านโนนค้อโดยเครือข่ายศูนย์ดำรงธรรมต.อ.สารคาม สารคาม เรื่องประพันธ์

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ด้านพื้นที่การวิจัย จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดกาฬสินธุ์ และศูนย์ดำรงธรรมต.อ.สารคาม สารคาม เรื่องประพันธ์
2. ระยะเวลาในการวิจัย พ.ศ. 2555 - 2556
3. กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

3.1 ครูภูมิปัญญาหมอลำในเครือข่ายหมอลำศูนย์ดำรงธรรมต.อ.สารคาม สารคาม เรื่องประพันธ์ จำนวน 15 คน

3.2 กลุ่มพัฒนาเด็กและเยาวชน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

3.2.1 กลุ่มเจาะจง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ตัวแทนชุมชน ผู้ปกครอง และนักเรียนจาก 3 โรงเรียนในปีการศึกษา 2555 ดังนี้

3.2.1.1 โรงเรียนบ้านส้มกบ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 38 คน ประกอบด้วย 1) ผู้บริหาร จำนวน 1 คน 2) ครู จำนวน 2 คน 3) ผู้ปกครอง และตัวแทนจากชุมชน จำนวน 14 คน และ 4) นักเรียน จำนวน 21 คน

3.2.1.2 โรงเรียนบ้านคอกม้า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 41 คน 1) ผู้บริหาร จำนวน 1 คน 2) ครู จำนวน 1 คน 3) ผู้ปกครอง และตัวแทนจากชุมชน จำนวน 10 คน 4) นักเรียน จำนวน 29 คน

3.2.1.3 โรงเรียนบ้านดอนกลอย อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 48 คน ประกอบด้วย 1) ผู้บริหาร จำนวน 1 คน 2) ครู จำนวน 2 คน 3) ผู้ปกครอง

และตัวแทนจากชุมชน จำนวน 29 คน4) นักเรียน จำนวน 16 คน

3.2.2 กลุ่มสมัครใจ ได้แก่ เด็ก เยาวชน ผู้ปกครอง กลุ่มสนใจจาก จังหวัดมหาสารคาม และบุคคลทั่วไป ในจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 28 คน ประกอบด้วย 1) ผู้ปกครอง จำนวน 14 คน 2) เด็กและเยาวชน ที่สนใจ จำนวน 14 คน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพประยุกต์ ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเพื่อพัฒนา แบ่งเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาปรากฏการณ์ความเป็นมาหมอลำบ้านโนนค้อจากอดีตถึงปัจจุบัน และค้นหาองค์ความรู้หมอลำบ้านโนนค้อที่สำคัญและมีความเหมาะสมต่อการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้สู่เด็กและเยาวชน ผู้วิจัยได้ออกแบบวิธีการวิจัยตามขั้นตอนวิธีวิทยาการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการแสวงหาตัวนักวิจัย
2. ขั้นพัฒนาโจทย์วิจัย โดยได้ดำเนินการ 3 ขั้นตอนดังนี้

2.1 ขั้นตอนการค้นหา/วิเคราะห์ปัญหาและพัฒนาเป็นโจทย์วิจัย

2.2 ขั้นตอนการพัฒนาโจทย์วิจัยให้เป็นข้อเสนอโครงการ

2.3 ขั้นตอนการพิจารณา/กลั่นกรอง

เครื่องมือในการพิจารณาโครงการวิจัยใช้หลักอริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) และรัตนโมเดล (พุทฺธะ ธรรมะ สังฆะ) มีดังนี้ (สกว. 2554)

3. ขั้นตอนออกแบบวิจัย จะใช้การวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research)
4. ขั้นการทำความเข้าใจร่วม
5. ขั้นการจัดการข้อมูล
6. ขั้นการใช้ประโยชน์จากข้อมูล

ระยะที่ 2 ศึกษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้หมอลำบ้านโนนค้อโดยเครือข่ายศูนย์ดำรงมรดกอีสาน สํารอง เรื่องประพันธ์ที่อยู่บนฐานคิด “อยู่ใกล้คนดี พื้นที่ดี กิจกรรมดี ขับเคลื่อนโดยพลังกลุ่ม” ผู้วิจัยได้ออกแบบวิธีการวิจัยตามขั้นตอนวิธีวิทยาการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนออกแบบวิจัย โดย การระดมความคิดเห็นร่วมกับปราชญ์ภูมิปัญญาหมอลำบ้านโนนค้อ เพื่อร่างรูปแบบพัฒนารูปแบบ

2. ขั้นการทำความเข้าใจร่วม ผู้วิจัยดำเนินการจัดประชุมชี้แจง และจัดประชุมระดมความคิดเห็น

3. ขั้นการจัดการข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลจากการดำเนินการ จากการสัมภาษณ์ สังเกต การประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น

4. ขั้นการใช้ประโยชน์จากข้อมูล

5. ขั้นการถอด/สรุปบทเรียน

ระยะที่ 3 สรุปผลการพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้หมอลำโดยเครือข่ายศูนย์ดำรงมรดกอีสาน สํารองเรื่องประพันธ์ ประเมินผล ตรวจสอบ และรายงานผล

เครื่องมือการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured interviews Guider)
2. แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non structured Interview)
3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth interview) หรือเชิงลึก
4. แบบสังเกต (Observation)
5. แนวทางการเปิดเวทีเสวนา
6. แนวทางการประชุมชี้แจง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารงานวิจัยหรือที่มีการศึกษาไว้ในประเด็นที่เกี่ยวกับหมอลำเรื่องต่อกลอนในภาคอีสาน เอกสารที่เกี่ยวกับงานวิจัยเชิงพื้นที่ ในประเทศไทยและต่างประเทศ ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม แนวคิด และทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา และวัฒนธรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญา อีกทั้งเนื้อหาเกี่ยวข้อง โดยค้นคว้าเอกสารทั้งที่เป็นเอกสารปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ

2. การเก็บข้อมูลจากภาคสนาม เป็นข้อมูลที่รวบรวมได้จากพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก โดยการใช้เครื่องมือแบบต่างๆที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปศึกษาสภาพทั่วไป ประวัติความเป็นมา องค์ความรู้ของหมอลำบ้านโนนค้อ และการศึกษารูปแบบและผลที่ได้จากการศึกษารูปแบบจากกลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 กลุ่ม ที่อยู่ในขอบเขตและพื้นที่ที่ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยเก็บข้อมูลจากภาคสนาม เป็นข้อมูลที่รวบรวมได้จากพื้นที่ ที่ทำการศึกษาวิจัย โดย สัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีเสวนา

3. วิธีดำเนินการเก็บและรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยวางแผนดำเนินงานการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

3.1 กำหนดโครงเรื่อง ตามหัวข้อวิจัย

3.2 สำรวจสภาพทั่วไปของพื้นที่ ซึ่งกำหนดเป็นสนามปฏิบัติงานศึกษาวิจัยตามเค้าโครงการวิจัย ตามที่วางแผนไว้

3.3 ศึกษาข้อมูล เอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

3.4 ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม รวมทั้งใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ช่วยในการเก็บข้อมูล

3.5 ศึกษาเส้นทางความเป็นมาของหมอลำบ้านโนนค้อจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

3.6 การประสานงานกับสถานศึกษา โดยผู้วิจัยแจ้งหนังสือถึงผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อขอความร่วมมือ ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการเปิดเวทีเสวนามาทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป และการถอดบทเรียนตามแนวคิดของการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น CBR โดยการ

วิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุป จากข้อมูลรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น โดยการเชื่อมโยง เปรียบเทียบ และสร้างข้อสรุป จากข้อมูลทั้งหมดตามกรอบ ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีดังนี้

1. บ้านโนนค้อมีหมอลำที่มีชื่อเสียงอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นคณะ ดารุงเพชรเมืองไทย ดาวสะเทือน วยรุ่งนสรคาม ดอกฟ้าสารคาม ไทยยืนยง ล้วนแต่เป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมในจังหวัด กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม หมอลำบ้านโนนค้อมีประวัติความเป็นมาด้วยกันสองเส้นทางคือ เส้นทางลำทำนองขอนแก่น ซึ่งนายทองแดง ภารพันธ์ ได้นำทำนองขอนแก่นหรือการลำทำนองพื้นเวียง (ขอนแก่น) เข้ามาฝึกหัดให้กับคนในชุมชน แต่ไม่เป็นที่นิยม ในช่วงเวลาดังกล่าว นายคำภุภาลย์ ได้ไปนั่งดูการฝึกซ้อมของนายทองแดง ภารพันธ์จึงได้นำทำนองกาฬสินธุ์มาตั้งหมอลำคณะ ค.ล. วิเศษชั้น ซึ่งลำทำนองกาฬสินธุ์ และเป็นที่นิยมของคนในภาคอีสานจนถึงปัจจุบัน

2. องค์ความรู้ด้านหมอลำบ้านโนนค้อที่สำคัญและเหมาะสมจากครุภูมิปัญญาหมอลำเครือข่ายศูนย์ดำรงมรดกอีสาน สำรองเรื่องประพันธ์ พบว่า

2.1 หมอลำบ้านโนนค้อมีพิธีกรรมและความเชื่ออันหมอลำด้วยกัน 2 อย่างคือ การยกครูและการยกคาย ซึ่งถือว่ามี ความสำคัญมากสำหรับผู้ที่ประกอบอาชีพหมอลำ พิธีกรรมสองอย่างนี้จะเป็เครื่องมือช่วยกล่อมเกลาลจิตใจของคนที่พักหัดหมอลำนั้นให้เป็คนดีมีศีลธรรม ปฏิบัติตนตามกรอบจารีตประเพณี จึงสมควรที่จะอนุรักษ์ไว้ให้อยู่ควบคู่กับศิลปการแสดงหมอลำ

2.2 กลอนลำ ก็กับการแต่งกลอนลำ กลอนลำที่ใช้ลำเป็หลักสำหรับหมอลำบ้านโนนค้อคือทำนองกาฬสินธุ์-สารคาม ซึ่งเป็ทำนองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็ทำนองที่เกิดจากการดัดแปลงมาจากหมอลำกลอน ซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกที่จังหวัดกาฬสินธุ์ คนที่เป็เจ้าตำรับของหมอลำกาฬสินธุ์คือ หมอลำ ส.บุญมา ส่วนทำนองสารคามนั้นเกิดจากทำนองกาฬสินธุ์คนที่เป็เจ้าตำรับคือ หมอลำ มลิวัลย์ ส่วนการแต่งกลอนลำนั้นไม่มี ฉันทลักษณ์ที่แน่นอน จะอาศัยคำคล้องจอง สัมผัส ระหว่างประโยคเป็หลัก

มีลักษณะคล้ายกับกลอนสุภาพ

2.3 ทำนองกับการขับร้อง จากอดีตถึงปัจจุบันทำนองที่ใช้ในการแสดงจะมีด้วยกัน 3 ทำนองคือ ทำนองลำพื้น ทำนองลำเพลิน และ ทำนองกาฬสินธุ์-สารคาม ทำนองที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งเป็นที่ทำนองที่ทำให้บ้านโนนค้อมีชื่อเสียงด้านหมอลำ คือทำนองกาฬสินธุ์-สารคาม ในแต่ละทำนองนั้นจะมีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างกัน ทำนองกาฬสินธุ์จะใช้ลำทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ส่วนทำนองสารคามจะลำเฉพาะผู้ชายไม่เป็นที่ยอมรับสำหรับผู้หญิง การฝึกลำหรือการขับร้องของแต่ละบุคคลนั้นจะมีช่วงเวลาในการฝึกแตกต่างกัน บางคนก็ฝึกได้เร็ว บางคนก็ลำได้ช้า ขึ้นอยู่กับพรสวรรค์และความเพียรพยายามของแต่ละบุคคล ในการฝึกจะเริ่มจากการท่องเนื้อกลอนให้ได้ก่อนแล้วฝึกการอื่นเสียงและทำนองตามต้นแบบของครูผู้ฝึก

2.4 ท่ารำและ ชุดแต่งกาย ท่ารำหรือที่ชาวอีสานเรียกว่า "วาดฟ้อน" ท่ารำของหมอลำบ้านโนนค้อก็เหมือนกับหมอลำเรื่องต่อกลอนทั่วไป คือขึ้นอยู่กับการดัดแปลงของตัวหมอลำ ซึ่งเรียกว่าท่ารำอิสระ ส่วนท่ารำพื้นฐานนั้นจะไม่แตกต่างกันกับหมอลำชนิดอื่น ซึ่งมีทั้งจังหวะช้าและจังหวะเร็ว เช่น ท่าฟ้อนเกี่ยว ท่ารำสาละวันเตี้ยลง ท่ารำพื้นฐานส่วนมากจะได้รับอิทธิพลมาจากหมอลำยุคเก่าคือหมอลำลาวเวียง ชุดแต่งกายนั้นจะแต่งกายตามบทบาทและหน้าที่ คนที่เป็นนางเอกพระเอกจะแต่งกายด้วยชุดประดับที่มีเพชรพลอย ส่วนตัวประกอบอื่นก็จะแต่งตามบทบาท ถ้าเป็นแม่ที่เป็นคนพื้นบ้านก็จะแต่งชุดพื้นบ้าน ถ้าเป็นกษัตริย์ก็จะแต่งชุดที่มีเพชรพลอยประดับ ปัจจุบันชุดแต่งกายหมอลำจะได้รับอิทธิพลมาจากชุดแต่งกายของลิเก

2.5 ดนตรีประกอบการขับร้อง หมอลำบ้านโนนค้อในยุคอดีต ดนตรีประกอบหลักคือแคน และกลองทอม ปัจจุบันมีระบบเครื่องเสียง จึงมีดนตรีสากลเข้ามาประกอบการแสดง ดนตรีสากลจะใช้บรรเลงเมื่อมีการร้องเพลง และลำเตี้ยส่วนแคนนั้นจะเป่าในช่วงที่หมอลำลำ ซึ่งจะสลับกันไปมาระหว่างแคนกับดนตรีสากล ส่วนการขับร้องเวลาแสดงจะขับร้องสลับกันระหว่างการลำกับการร้องเพลง ขึ้นอยู่กับบทบาทการแสดงในแต่ละเรื่อง

2.6 หมอลำกับการพัฒนาท้องถิ่น หมอลำถือว่ายู่คู่กับวิถีชีวิตมาจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นงานบุญ งานประเพณี งานขึ้นบ้านใหม่ หมอลำในอดีตเป็นที่นิยมมากสำหรับประชาชน

คนอีสาน หมอลำถือเป็นสื่อที่ช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาสังคมฐานล่างมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน หมอลำสามารถพัฒนาท้องถิ่นได้ 2 มิติ คือ 1) การสร้างรายได้หรืออาชีพ และ 2) การเสริมสร้างพัฒนาสังคมหรือท้องถิ่น โดยเป็นสื่อกลางประชาสัมพันธ์หรือช่วยกลมเกลียวจิตใจให้ผู้ที่ได้รับฟังเกิดจิตสำนึกที่ติดต่อสังคม หมอลำจึงมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์และถ่ายทอดสู่รุ่นหลังสืบไป

3. รูปแบบการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้หมอลำบ้านโนนค้อโดยเครือข่ายศูนย์ดำรงมรดกอีสานสำรวจเรื่องประพันธ์จากการวิจัยพบว่ามีด้วยกัน 2 รูปแบบ คือรูปแบบที่ 1 รูปแบบการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างศูนย์ดำรงมรดกอีสาน สำรวจเรื่องประพันธ์กับหน่วยงานทางการศึกษาหรือหน่วยงานที่สนใจ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการสร้าง 5 ขั้นตอน เริ่มจากขั้นที่ 1) การสร้างทีม 2) การสร้างฝัน 3) การสร้างพลัง 4) การสร้างภูมิคุ้มกัน และ 5) การสร้างชุมชน ซึ่งถือเป็นงานพัฒนาเชิงรุกเพื่อสร้างเครือข่ายและขยายผลการสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านหมอลำต่อไป รูปแบบที่ 2 เป็นรูปแบบการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มที่สนใจหรือผู้สนใจทั่วไป ประกอบด้วยกระบวนการสร้าง 4 ขั้นตอน 1) การสร้างฝัน 2) การสร้างพลัง 3) การสร้างภูมิคุ้มกัน และ 4) การสร้างชุมชน

4. ผลที่เกิดจากการขับเคลื่อนรูปแบบกระบวนการเรียนรู้หมอลำบ้านโนนค้อ โดยเครือข่ายศูนย์ดำรงมรดกอีสานสำรวจเรื่องประพันธ์

รูปแบบที่ 1 รูปแบบที่ศูนย์ดำรงมรดกอีสานขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับหน่วยงานทางการศึกษาหรือหน่วยงานที่สนใจ ใน 3 พื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ โรงเรียนบ้านคอกม้า โรงเรียนบ้านส้มกบ และโรงเรียนบ้านดอนกลอย ผลปรากฏว่าผู้ปกครอง ครู นักเรียน ให้ความสนใจ มีความรู้ความเข้าใจ และมองเห็นคุณค่าของหมอลำ มีทักษะด้านหมอลำเพิ่มขึ้น นักเรียนทุกคนมีเจตคติที่ดีต่อหมอลำ ต้องการสืบสานและอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาหมอลำ ผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบและวิธีการดำเนินงานร่วมกันกับศูนย์ดำรงมรดกอีสาน สำรวจเรื่องประพันธ์

รูปแบบที่ 2 รูปแบบการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มที่สนใจหรือผู้สนใจทั่วไป กลุ่มเป้าหมายคือเด็กและเยาวชนหรือผู้ที่สนใจองค์ความรู้ของหมอลำในพื้นที่ 2 จังหวัดคือจังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า

เด็กและเยาวชนที่ได้รับการฝึกหรือถ่ายทอดความรู้ด้านหมอลำผ่านศูนย์ดำรงธรรมอีสานสำรองเรื่องประพันธ์ สามารถที่จะฝึกทักษะทั้งทางดนตรี การร้องเพลง การลำ การพ้อนรำ และการเดินทางเครื่อง ได้เป็นที่น่าพอใจของครูผู้ฝึกจากศูนย์ดำรงธรรมอีสานสำรองเรื่องประพันธ์

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. การศึกษาปรากฏการณ์ความเป็นมาของหมอลำบ้านโนนคือ เพื่อค้นหาคำว่าความรู้ด้านหมอลำที่สำคัญและเหมาะสมกับปรากฏการณ์ปัจจุบัน พบว่า หมอลำบ้านโนนคือได้รับอิทธิพลถึงความเป็นมาของหมอลำบ้านโนนคือด้วยกัน 2 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 มาจากทำนองของขอนแก่นในช่วงเริ่มแรกโดยมีนายทองแดง ภารพันธ์เป็นผู้ก่อตั้งหมอลำขึ้น แต่ไม่เป็นที่นิยมของคนในจังหวัดกาฬสินธุ์และมหาสารคาม เส้นทางที่ 2 คือได้รับอิทธิพลมาจากหมอลำทำนองกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นที่นิยมในช่วงนั้น โดยนายคำ ภูผาลัย เป็นผู้ก่อตั้งหมอลำหมู่คณะ ค.ล. วิเศษศิลป์ ลำทำนองกาฬสินธุ์ ซึ่งมีพระเอกชูโรงคือนายสิงห์ทอง นพบาล และ นายสำรอง ภูสิม

ในเรื่องขององค์ความรู้ด้านหมอลำของ หมอลำบ้านโนนคือ ประกอบด้วย ในการสกัดองค์ความรู้ ผู้วิจัยอาศัยคุณภูมิปัญญาด้านต่างๆ ของศูนย์ดำรงธรรมอีสาน สำรองเรื่องประพันธ์ ในการถอดบทเรียนเป็นหลัก มีการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จากผู้มีความรู้ด้าน หมอลำร่วมกับนักศึกษาศรีวิชัยเอกสาขานวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่นและอาจารย์ที่ปรึกษา 3 ครั้ง เพื่อเป็นการคืนข้อมูลให้กับชุมชน รวมทั้งการสัมภาษณ์บุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการนำหมอลำไปพัฒนาชุมชนและสังคม จากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึง วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของหมอลำแต่ละคน ซึ่งนำไปสู่ผลการพัฒนารูปแบบในระยะที่ 2 สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี“ปรากฏการณ์วิทยา” (Phenomenology) ของ Husserl นักปรัชญาชาวเยอรมัน (คักดีลิน ช่องดารากุล. 2553 : 239) ที่ศึกษาค้นคว้าเหตุการณ์นำเรื่องราวที่มีอยู่ในท้องถิ่น นั้น ๆ มาอธิบาย ตีความถึงเรื่องราวให้ปรากฏในสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ใช้วิธีการศึกษาด้วยการให้บุคคลอธิบายถึงเรื่องราวและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ตนเองประสบทางโลดลัมผัสต่าง ๆ

2. รูปแบบกระบวนการเรียนรู้หมอลำบ้านโนนคือโดยเครือข่ายศูนย์ดำรงธรรมอีสานสำรองเรื่องประพันธ์ ที่อยู่บนฐานคิด “อยู่ใกล้คนดี พื้นที่ดี กิจกรรมดี ขับเคลื่อนโดยพลังกลุ่ม” กล่าวคือ

อยู่ใกล้คนดี หมายถึง การศึกษาหาความรู้จากปราชญ์หรือภูมิปัญญาที่มีความรู้เฉพาะทางโดยตรง พื้นที่ดี หมายถึง พื้นที่ที่ให้ผู้ฝึกได้ฝึกทักษะตามความสนใจและความถนัด ซึ่งเป็นพื้นที่เปิดไม่มีเวลากำหนดกรอบความสำเร็จ ในที่นี้หมายถึงศูนย์ดำรงธรรมอีสาน สำรองเรื่องประพันธ์

กิจกรรมดี หมายถึงกิจกรรมที่ทางศูนย์ดำรงธรรมอีสานสำรองเรื่องประพันธ์ กำหนดขึ้น เป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างทักษะและองค์ความรู้ด้านหมอลำให้กับผู้ที่สนใจ ซึ่งกิจกรรมนั้นจะไม่ตายตัวขึ้นอยู่กับสถานการณ์และช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสม

ขับเคลื่อนโดยพลังกลุ่ม การที่จะกำหนดกิจกรรมได้นั้นต้องอาศัยพลังจากกลุ่มคนที่มีจิตอาสา อดทน และเสียสละสูง ทิมพัฒนาหรือผู้ร่วมวิจัย นั้นถือเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วย ผลักดันให้งานพัฒนานั้นประสบผลสำเร็จ นอกจากทิมพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องมีเครือข่ายพัฒนา ถึงจะทำให้กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างยั่งยืน

จากกรอบความคิดนวัตกรรมและฐานคิดดังกล่าวจึงนำไปสู่รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทั้ง 2 รูปแบบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในการพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้จำเป็นต้องอาศัยฐานคิดที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วม จำเป็นต้องอาศัยคนหรือกลุ่มคนในการพัฒนางานเป็นทีม นอกจากนี้ในการกำหนดพื้นที่ในการทำภารกิจร่วมกันนั้นต้องเป็นพื้นที่เปิด เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่สำคัญกิจกรรมต้องสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 :110) ที่ต้องการสร้างสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาคเป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง ภายใต้การขับเคลื่อนสู่ การปฏิบัติในเรื่องของพื้นที่ ภารกิจ และการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนา ในยุคทศวรรษที่ 2 ที่ต้องการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานในการพัฒนา

3. ผลการดำเนินงานพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้
หมอลำบ้านโนนค้อโดยเครือข่ายศูนย์ดำรงมรดกอีสาน สำรอง
เรื่องประพันธ์ กรอบแนวคิดที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ
ประยุกต์ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น บนฐานคิด อยู่
ใกล้คนดี พื้นที่ดี กิจกรรมดี ขับเคลื่อนโดยพลังกลุ่ม จากการ
ศึกษาและขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 2 รูปแบบ สามารถ
ถ่ายทอดความรู้ไปยังโรงเรียนเป้าหมายได้ทั้ง 3 โรงเรียน และ
กลุ่มผู้สนใจได้เป็นที่น่าพอใจ ซึ่งผู้ปกครอง ครู และนักเรียน
นั้นต่างให้ความสนใจ และผู้ฝึกทักษะหมอลำมีการพัฒนาตนเอง
อย่างต่อเนื่อง มีความรู้มีทักษะทางด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน การ
ร้องเพลง การเต้น การพอลำ การล่า อยู่ในระดับเป็นที่น่าพอใจ
ของครู ผู้ปกครอง และตัวผู้ฝึกทั้งนี้ผู้ที่ฝึกยังเป็นผู้ที่มีเจตคติที่
ดีต่อสังคมและส่วนรวมซึ่งสอดคล้องกับ

ทฤษฎีองค์การเรียนรู้ และการจัดการความรู้ (วิจารณ์
พานิช. 2552 : 1-72) การดำเนินการจัดการความรู้ จะต้องนำ
หลักการและวิธีการขององค์การเรียนรู้มาประยุกต์ใช้ แนวปฏิบัติ
ขององค์การแห่งการเรียนรู้ จะหลีกเลี่ยงให้ไกลจากการเป็น
องค์การแบบควบคุมสั่งการ ยึดถือวัฒนธรรมอำนาจ เปลี่ยนมา
เป็นวัฒนธรรมแนวราบ ความสัมพันธ์แบบเครือข่าย และให้
อำนาจ (empower) แก่ผู้ปฏิบัติงาน และมีการวัดความสำเร็จ
ขององค์การตามเป้าหมายที่กำหนด

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปผลดังนี้

รูปแบบที่ใช้ในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้หมอลำ
บ้านโนนค้อ มีด้วยกัน 2 รูปแบบ คือรูปแบบที่ 1 รูปแบบการขับ
เคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างศูนย์ดำรงมรดกอีสาน
สำรองเรื่องประพันธ์หน่วยงานทางการศึกษาหรือหน่วยงานที่
สนใจ ซึ่งมีด้วยกัน 5 ชั้น คือ การสร้างทีม การสร้างฝัน การสร้าง
พลัง การสร้างภูมิคุ้มกัน และการสร้างชุมชน รูปแบบที่ 2 รูป
แบบการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มที่สนใจ มีด้วยกัน
4 ชั้น คือ การสร้างฝัน การสร้างพลัง การสร้างภูมิคุ้มกัน และ
การสร้างชุมชน รูปแบบทั้งสองรูปแบบเป็นรูปแบบที่เน้น
กระบวนการสร้างคน สร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นรูป
แบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้าน
อื่น ๆ ได้ ผลจากการขับเคลื่อนรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ทั้ง

สองรูปแบบ จากการประเมินความสำเร็จ ประเมินความยั่งยืน
พบว่า ผู้ฝึกทักษะด้านหมอลำทั้งนักเรียนและ กลุ่มสนใจ ครู
ภูมิปัญญา ผู้ปกครอง ชุมชน มีความพึงพอใจต่อการดำเนินการ
พัฒนาทั้ง 2 รูปแบบ ทิศทางการพัฒนามีแนวโน้มที่จะทำให้
หมอลำคงอยู่คู่สังคมอีสาน

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมอลำ
ถือว่าเป็นงานพัฒนาที่ต้องใช้ทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์
ส่วนตัว เป็นสำคัญ เพราะเยาวชนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญน้อย
มาก ในการพัฒนาผู้วิจัยหรือผู้ที่สนใจต้องมีความอดทน เป็นนัก
ประสานที่ดี และการพัฒนาต้องเริ่มจากจุดเล็กๆ ถึงจะทำให้บรรลุ
ตามวัตถุประสงค์

2. การพัฒนารูปแบบในการถ่ายทอดภูมิปัญญา หรือ
กระบวนการเรียนรู้เพื่อเป็น การสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญา ผู้วิจัย
ขอเสนอแนวทางสำหรับผู้สนใจนำไปใช้ โดยประยุกต์ใช้วิธี
วิทยาการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น (CBR) กับหลักการพัฒนาของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชการที่ 9 ที่ทรงพระราชทาน
หลักใน การแก้ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ได้ เพราะได้รับความ
อนุเคราะห์ช่วยเหลือ และเมตตาให้คำแนะนำอย่างดียิ่ง
จากท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมลมาศ ปฐมวณิชกุล อาจารย์
ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ดร.ศักดิ์พงศ์ หอมทวล ดร.ทรงศักดิ์
จิระสมบัติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ดร.ชาตรี ศิริสวัสดิ์
ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัยประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ลัญญา เคนาภูมิ ผู้ทรงคุณวุฒิการสอบ
วิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณา ให้คำแนะนำให้ข้อเสนอแนะตรวจแก้ไข
ข้อบกพร่อง ด้วยความเอาใจใส่ตลอดระยะเวลา ในการทำ
วิทยานิพนธ์จนสำเร็จเรียบร้อย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่าน
ด้วยความเคารพอย่างสูงยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2553). **คุณลักษณะ&วิธีวิทยา งานวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่น**. เชียงใหม่ : วนิตการพิมพ์.

กิตติศักดิ์ แสนประดิษฐ์. (2552). **แนวทางการพัฒนาศักยภาพ การแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนภาคอีสาน เพื่อความ เหมาะสมกับสภาพทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ.** วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต(วัฒนธรรมศาสตร์) มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

นำใจ อุทร์ักษ์. (2553). **การศึกษาและแนวทางการพัฒนาหมอลำ เรื่องต่อกลอนในภาคอีสาน.** วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎี บัณฑิต (วัฒนธรรมศาสตร์) มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.

พระครูจิระธรรมรัช . (2553). **การประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ใน การบริหารจัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน นกน้อย อุไรพร.** วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (วัฒนธรรมศาสตร์) มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.

วิจารณ์ พานิช. (2552). **องค์กรแห่งการเรียนรู้และการจัดการ ความรู้.** กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้ เพื่อสังคม.

ศักดิ์สิน ช่องดารากุล. (2553). **การละเล่นพื้นบ้านไทยของชุมชน ท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลอง: การจัดการความรู้เพื่อ การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้น ฐาน.** วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (วัฒนธรรม ศาสตร์) มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2554). **คู่มือการบริหารงาน และการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เล่มที่ 2.** [ระบบ ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.budutani.com/textbook/book2/04.html> (12 กรกฎาคม 2554).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับ ที่ 11.** กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชซิ่ง.

อภิชาติ ดำดี. (2554). **กระบวนการค้นคว้าใหม่ในการพัฒนาท้องถิ่น,** [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.oknation.net/blog/damdee> (10 พฤษภาคม 2554).

